

# Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΧΗΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΗΡΑΣ.

Ὁ ἈΡΧΑΙΟΤΑΤΟΣ τῶν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος σωζομένων ναῶν κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκρας τῆς Ὀχης, εἴτε τοῦ νῦν Ἀγίου Ἡλίας καλουμένου ὄρους, ὑπεράνω τῆς Καρύστου, ἔμεινε δὲ μέχρι τοῦδε σχεδὸν ἄγνωστος. Μεταβάς πρό τινων ἐβδομάδων εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ἀναβάς ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἐξέτασα ἀκριβῶς τὸ ἐκεῖ περιέργων οἰκοδόμημα, καὶ νομίζω χρέος μου νὰ ἐκθέσω ἐν συντόμῳ τὰς ἀνακαλύψεις μου.

Ἡ Ὀχη εἶναι τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νοτίου Εὐβοίας, ἡ δὲ κορυφή ἀπέχει τῆς Καρύστου τρεῖς περίπου ὥρας. Πλησίον τῆς κορυφῆς ὑπάρχει μικρά τις ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἡλίας, ἀπ' οὗ ἔλαβεν ὄλον τὸ ὄρος τὸ σημερινὸν ὄνομα. Οἱ δὲ περὶ τὴν κάτοικοι ἐπιτελοῦν ἐκεῖ κατ' ἔτος ἑορτὴν εἰς τιμὴν τοῦ Ἀγίου. Ὑπεράνω τῆς ἐκκλησίας ὑφίστανται τινες ἀπόκρημνοι καὶ δύσβατοι βράχοι. Ὑπερβάς καὶ τούτους, ἐμβαίνει εἰς μικρὸν τι ἐπίπεδον, περιεκλεισμένον πρὸς βορρᾶν καὶ νότον ἀπὸ κρημνούς, καὶ παρέχον πρὸς ἀνατολὰς μόνον ἄποψιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸς δὲ δυσμὰς ἀποφράττεται διὰ τείχους ὑψηλοῦ, κτισμένου μὲ λογάδας λίθους (κατὰ τὸν τρόπον τὸν κοινῶς ξερολιθιὰ καλούμενον). Ὁ δὲ ναὸς, κτισμένος κατὰ τὸν Κυκλώπειον τρόπον, ἴσταται ἐντὸς τοῦ μικροῦ τούτου τεμένους παρὰ τὸν πρὸς βορρᾶν κρημνὸν, καὶ ἐκτείνεται κατὰ τὸ μῆκος ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, ἡ δὲ θύρα αὐτοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νοτίου πλευρᾶς, πρᾶγμα ἀσυνείθιστον εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ὅλον τὸ οἰκοδόμημα εἶναι μικρὸν καὶ χαμηλόν, ἀνευ κίωνων καὶ πάσης ἄλλης ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμῆσεως· προξενεῖ ὅμως ἐκπληξιν διὰ τὸ γιγαντιαῖον μέγεθος τῶν λίθων καὶ τὸ ἐντεχνον τῆς κατασκευῆς. Τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ εἶναι 40 ποδῶν, τὸ δὲ πλάτος 25 ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος 15 μόνον. Οἱ τοῖχοι εἶναι σχεδὸν πέντε ποδῶν τὸ πάχος, καὶ σύγκεινται ἀπὸ μεγάλους ἡμιέργους λίθους, συνηρμοσμένους ἀνευ ἀσδέστου ἢ σιδήρου. Τὸ δὲ περιεργότατον εἶναι ἡ στέγη, ἣτις ὡσαύτως σώζεται σχεδὸν ἀκέραιος, καὶ σχηματίζεται ἀπὸ τέσσαρα στρώματα μεγάλων πλακῶν, τῶν ὁποίων ἐκάστη ὄχι μόνον σκεπάζει ἐντελῶς τὴν κάτωθεν αὐτῆς κειμένην πλάκα, ἀλλὰ καὶ ἐξέχει ὡς δύο πόδας πρὸς τὰ ἔνδον τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ἐκάστη τῶν τεσσάρων πλευρῶν τῆς ὀροφῆς ἀπὸ τὸ ἔνδον θεωρουμένη ὁμοιάζει μὲ ἀναβάθραν ἀνεστραμμένην. Τὸ δὲ θαυμαστότατον εἶναι, ὅτι αἱ δύο μεγαλήτεραι πλευραὶ τῆς στέγης δὲν ἀνακλίνονται ἀμφοτέρωθεν εἰς ἀλλήλας, ἀλλὰ ἀφίπνουν εἰς τὸ μέσον στενόν τι ὑπαιθρον 20 ποδῶν τὸ μῆκος καὶ ἡμίσεως ποδὸς τὸ πλάτος,

δι' οὗ εἰσέρχεται τὸ φῶς εἰς τὸν ναόν. Ὁ μέγιστος λίθος κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς στέγης ἄνωθεν τῆς θύρας, καὶ εἶναι 14 ποδῶν τὸ μῆκος, καὶ ἑπτὰ ποδῶν τὸ πλάτος, καὶ ὡς δύο ποδῶν τὸ πάχος. Ὅλη δὲ ἡ κατασκευὴ τῆς στέγης δεικνύει ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ βάρους, καὶ μολονότι οἱ μεγάλοι λίθοι αὐτῆς φαίνονται ὡσάν κρεμάμενοι καὶ ἐπαπειλοῦντες νὰ πέσωσι, μ' ὄλον τοῦτο ἔμειναν σχεδὸν ἀκίνητοι διὰ τῶσων αἰώνων. Ἐνδον τοῦ ναοῦ ἐξέχει ἐκ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τετράγωνος πλάξ εἰς σχῆμα τραπέζης, ἣτις πιθανῶς ἐβάσταζε τὸ πάλαι τὰ ἀγάλματα τῶν λατρευομένων θεῶν, ἢ ἄλλα ἀναθήματα. —Τόσον περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ. Μένει δὲ τώρα νὰ ἐξετάσωμεν, πότε καὶ ἀπὸ τίνα ἐκτίσθη, καὶ εἰς τιμὴν τίνων θεῶν.

Τὰ ἀρχαιότερα τῆς Ἑλλάδος οἰκοδομήματα, τὰ τεῖχη τῆς Τίρυνθος, τῶν Μυκηνῶν, καὶ τοῦ Ἀργεῖου, οἱ περίφημοι θησαυροὶ καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἀποδίδονται κατὰ μὲν τὴν μυθολογίαν εἰς τοὺς Κύκλωπας, παρὰ δὲ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων μὲ πλειοτέραν πιθανότητα εἰς τοὺς Πελασγούς. Μία φυλὴ τῶν Πελασγῶν, οἱ Δρύοπες, ἐκβλήθέντες παρὰ τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς περὶ τὴν Οἴτην καὶ τὸν Σπερχεῖον κατοικίας αὐτῶν, μετέβησαν μέρος μὲν εἰς τὴν Ἀργολίδα, ὅπου ἔκτισαν τὴν Ἑρμιόνην, μέρος δὲ εἰς τὴν Εὐβοίαν, ὅπου ἔκτισαν τὴν Καρύστον. Οἱ Πελασγοὶ ἐλάτρευν κατ' ἐξοχὴν τὴν Ἥραν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς θεμελιώτριαν τοῦ γάμου καὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολιτεύσεως, καὶ ὠνόμαζον αὐτὴν Ἥραν Τελεῖαν, Ζυγίαν, εἴτε Γαμηλίαν. Ἡ εἰς τιμὴν ταύτης ἐτήσιος ἑορτὴ ἐλέγετο ἱερὸς γάμος, καὶ ἦτο μιμικὴ τις εἴτε θεατρικῆ παράστασις τοῦ πρωτοτύπου γάμου τῶν ἀνωτάτων θεῶν. Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει, ὅτι ἡ Ὀχη τῆς Καρυστίας ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ὀχείας εἴτε τοῦ γάμου τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, ὥστε εἶναι πιθανόν, ὅτι καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ναὸς εἶναι τῶν θεῶν τούτων. Τὴν πιθανότητα τῆς εἰκασίας μου ταύτης αὐξάνει ἔτι ἡ διήγησις τοῦ Πausaniου καὶ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Θεοκρίτου, ὅτι καὶ οἱ ἐν Ἑρμιόνη Δρύοπες, οἱ σύμφυλοι τῶν Καρυστίων, ἐλάτρευν τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κοκκυγίου ὄρους πλησίον τῆς Ἑρμιόνης. Καὶ εἰς ἄλλους τῆς Ἑλλάδος τόπους ἐνωρτάζετο ἡ τοῦ ἱεροῦ γάμου τελετὴ ἐπὶ κορυφῆς ὄρους, καθὼς διηγοῦνται περὶ τῶν Πλαταιῶν ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ περὶ Δαιδάλων, καὶ ὁ Pausanias εἰς τὰ Βοιωτικά. Ἐκ τῶν τεκμηρίων τούτων συμπεραίνω, ὅτι τὸ σωζόμενον ἐπὶ τῆς Ὀχης οἰκοδόμημα ἀνήκει εἰς τὸν Δία καὶ τὴν Τελεῖαν Ἥραν, καὶ ἐκτίσθη ἀπὸ τοὺς Πελασγούς ἤδη πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, συγχρόνως περίπου μὲ τὰ τεῖχη καὶ τοὺς θη-

σαυρούς τῶν Μυκηνῶν, καὶ μὲ ἄλλα τῆς αὐτῆς γιγαντιαίας ἀρχιτεκτονικῆς ἐρεΐπια. Οἱ χωρικοὶ ὀνομάζουσι αὐτὸ τοῦ Δράκου τὸ Σπίτι, νομίζοντες, ὅτι οὐδεὶς εἰμὴ ἀνδρειωμένος τις ἢ γίγας ἦτον εἰς κατὰστασιν νὰ σηκώσῃ τοιοῦτου βάρους πέτρας. Ἡ δὲ μεμονωμένη καὶ δύσβατος θέσις διέσωσε τὸ μοναδικὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ἀπὸ τὸν γενικὸν τῶν πλείστων ἀρχαιοτήτων ἀφανισμόν. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ ἀποσιωπήσω, ὅτι ἤκουσα παρὰ κατοίκων τινῶν τῆς Καρύστου τὴν γνώμην, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι καλὸν νὰ μεταβληθῇ ὁ ἔθνικὸς ναὸς εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Προφήτου. Φανερόν εἶναι, ὅποια βλάβη ἤθελε προκύψειν ἐκ τῆς τοιαύτης μετασκευῆς· ὅθεν καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι τὸ θυμαστὸν τοῦτο τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων λείψανον, ἀπὸ διεπέρασεν εὐτυχῶς τὴν καταστρεπτικὴν τῶν αἰώνων δύναμιν, θέλει μένειν ἀέριον καὶ ἄθικτον καὶ εἰς τὰς σημερινὰς ἡμέρας, καθ' ἃς μάλιστα αὐξάνει πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡ φροντίς διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 6 Νοεμβρίου, 1842.

ΕΡ. ΟΥΑΕΡΙΧΟΣ.

#### ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΥΘΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ.

Ὁ ΠΥΘΜΗΝ τῆς θαλάσσης φαίνεται ὅτι ἔχει ἀνωμαλίαν, ὡς ἡ τῶν ἡπείρων ἐπιφάνεια. Ἄν ἐξηραίνετο, ἤθελε παραστήσειν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν κοιλάδας καὶ πεδιάδας. Πανταχοῦ καλύπτουσιν αὐτὸν ἀπειροπληθῆ ὀστρακόδερμα, μετὰ τῆς ἄμμου συμμιγμένα. Ὁ πυθμὴν τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου συνίσταται ἀπὸ συμπαγὲς στῤῥωμα κογχῶν, ἑκατοντάδας ποδῶν τὸ πάχος. Περίφημός τις δύτης, καταβάς εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσηνίας, εἶδεν ἐκεῖ μετὰ φρίκης τερατώδεις πολυπόδας, προσκολλημένους εἰς τὰς πέτρας, τῶν ὁποίων οἱ βραχίονες, ποδῶν τινῶν ἔχοντες μῆκος, ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ πνίξωσιν ἄνδρα. Εἰς πολλὰς θαλάσσας δὲν βλέπει ἄλλο τι ὁ ὀφθαλμὸς εἰμὴ στιλπνὸν, ἀμμώδη, ἐπίπεδον πυθμένα, ἐκτείνονμενον ἑκατοντάδας μιλίων χωρὶς πινος παρεμπιπτοντος ἀντικειμένου. Εἰς ἄλλας δὲ, ἐξαιρέτως εἰς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, εἶναι πολὺ διαφορετικὰ· ὁλόκληρος ἡ ἐκτεταμένη αὕτη τῶν ὑδάτων κοίτη εἶναι κυρίως δάσος ὑποθαλασσίων φυτῶν καὶ κοραλίων, σχηματισθέντων ἀπὸ ἔντομα πρὸς κατοικίαν των, καὶ οὐκ ὀλίγον ἐνίοτε ἐξηπλωμένων. Ἐνταῦθα βλέπονται σπόγγοι, βρύα, θαλάσσιοι μύκητες, καὶ ἄλλα διάφορα, πᾶν μέρος τοῦ πυθμένος καλύπτοντα. Ἡ κοίτη πολλῶν μερῶν τῆς θαλάσσης πλησίον τῆς Ἀμερικῆς παριστάνει διαφορετικὸν μὲν, ὠραϊότατον ὅμως θέαμα. Ταύτην καλύπτουσι φυτὰ, ἅτινα κάμνουν αὐτὴν νὰ φαίνεται γλοερὰ ὡς λειμῶν· ὑποκάτω δὲ βλέπονται χιλιάδες γελωνῶν καὶ ἄλλων

θαλασσίων ζώων βοσκομένων ἐπ' αὐτῶν. Εἰς τινὰ μέρη τῆς θαλάσσης δὲν εὐρέθη ἀκόμη πυθμὴν, ὑπάρχει μ' ὅλον τοῦτο.

Τὰ ὅρη τῶν ἡπείρων φαίνεται ὅτι ἀναλογοῦσι μετὰς καλουμένας ἀβύσσους τῆς θαλάσσης. Τὰ ὑψίστα ὅρη δὲν ἀνυψοῦνται ὑπὲρ τὰς 25,000 ποδῶν· λογαριάζοντες δὲ καὶ τὰ τῶν στοιχείων ἀποτελέσματα, ὑποθέτουν ὅτι ἡ θάλασσα δὲν ὑπερβαίνει 36,000 ποδῶν κατὰ τὸ βάθος. Ἀγγλος τις μετεχειρίσθη, εἰς τὸν Βόρειον Ὠκεανόν, βαρυτάτην βολίδα, ἔχουσαν προσδεδεμένον σχοινίον 2,100 πηγῶν τὸ μῆκος, καὶ δὲν εὐρῆκε τὸν πυθμένα. Ἄλλος δὲ τις, πλοίαρχος, δὲν εὐρῆκε πυθμένα εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γροιλλανδίας μετὰ σχοινίον 1,200 ὀργυιῶν, ἥτοι 3,200 πηγῶν. Κατὰ τὸν Λαπλὰς, τὸ μέσον βάθος αὐτῆς εἶναι περὶ τὰ δύο μίλια· ὅθεν, ἂν ὑποθέσωμεν ὀρθοὺς τοὺς γενικῶς παραδεδεγμένους ὑπολογισμοὺς περὶ τῆς ἀναλογίας τῆς ἐκτάσεως τῶν ὑδάτων πρὸς τὴν ξηράν, ἡ θάλασσα συνίσταται ἀπὸ διακόσια ὀγδοήκοντα ἑκατομμύρια κυβικῶν ποδῶν ὕδατος.

#### ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ. (Ἰδε σελ. 192 τοῦ ἑκτ. τόμου.)

ΕἶΔΟΜΕΝ ἤδη ὅτι τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, καὶ ὅτι ἡ σύστασις αὐτοῦ εἶναι σύγχρονος μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν πρώτην σχεδὸν σελίδα τῆς θεοπνεύστου ἱστορίας τοῦ Μωϋσέως μακράνομεν ὅτι ἐν ἀρχῇ δύο τινὰ προσδιώρισεν ὁ πανάγαθος Δημιουργὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ Σάββατον καὶ τὸν γάμον, ἀμφοτέρω ἀναμφιβόλως ὅλην ἀφορῶντα τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ, μέχρι συντελείας τοῦ αἵωνος.

Τίνι τρόπῳ ἐφύλασσαν τὸ Σάββατον οἱ ἀρχαῖοι πατριάρχαι, δὲν γνωρίζομεν· ἀλλ' ἐκ τῆς διακεκριμένης εὐσεβείας των ἐμπορεῖ τις εὐλόγως νὰ συμπεράνῃ ὅτι οὐδ' εἶχον λησμονήσειν, οὐδὲ παραμέλουν τὸ ψυχωφελὲς τοῦτο καθεστώς. Φαίνεται μ' ὅλον τοῦτο σχεδὸν βέβαιον, ὅτι οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ μακροχρονίου παροικίας των, ὑπὸ τὴν τυραννίαν σκληροῦ βασιλέως, παρ' ὀλίγον τὸ ἐλησμόνησαν. Καὶ τῶντι πᾶσι εὐκόλως ἠδύνατο ἡ τοιαύτη ἡμέρα νὰ ἐκφύγῃ τῆς μνήμης των, ἐνῷ οἱ ἀσπλαγχνοὶ ἐργολῶνται ἐβιάζον αὐτοὺς εἰς τὰς ἐργασίας των, καὶ δὲν κατέπαυον τοὺς κόπους των ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἡμερησίου; Εὐθύς ὅμως ὅτε ἐξῆλθον τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἡ θέσις αὐτῶν ἐσυγχώρει νὰ φυλάττωσι τὸ Σάββατον, ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνθυμῶνται καὶ νὰ ἀγιάζωσιν αὐτό. Ἐκτοτε δὲ μέχρι τῆς ἐλευσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἀπαντῶμεν ἀναριθμητὰ χωρία εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἅτινα μᾶς εἰδοποιοῦσι περὶ τῆς τηρήσεως ἢ τῆς βεβηλώσεως τῆς ἀγίας αὐτῆς ἡμέρας.

Ποτὲ ὁ Κύριος ἡμῶν δὲν ὑπεδήλωσεν ὅτι ὁ γάμος ἐπρεπε νὰ καταργηθῇ· ἐξ ἐναντίας, ἐπεκύρωσεν αὐτὸν παρευ-